

פינחס תשפ"ב: שינה בשבת תענוג

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות שבת

[לז] אמר מהר"י סג"ל פעם אחת בשבת נחמו סיימו הצבור תפלתם בבה"כ טרם סיים מהר"ש עם הבחורים בביתו. ויהי בבוא הצבור לקבל פני הרב אמרו הפרנסים אליו, מר מ"ש היום שכ"כ הארכת בתפלה, אמר להם מה אעשה אשר מנהג שלכם להפך, דכל שבת משכימין אתם לבה"כ יותר מבחול וביום השבת אני מאריך בשינת שחרית. **ואמר שכך קבלה בידו מרבו מה"ר יצחק נורטהויזון אשר הוא הראה לו סמך לזה מעבודת הכהנים, דביום השבת לא היו משכימין להקריב תמיד השחר כבשאר הימים, כדי שלא לבטל שינת שחרית שהוא עונג שבת,** וראיה דבסדר פנחס (במדבר כח, י) לא כתיב גבי שבת עולת הבקר, כמו שכתוב סמוך לו גבי פסח (שם, כג), וקאי אז על כל תמידים של שאר רגלים הנזכרים משם והלאה, והיינו משום דבשבת לא השכימו כ"כ.

מנהגי מהר"ש מנוישטט סימן תלב

מה"ר אברהם כ"ץ בן מה"ר אליה כ"ץ ז"ל כתב למה"ר שלום על חבורה הדרים בישוב, אם יכולין לכופף זה את זה לישאר במקומן כדי להשלים למניין י' להתפלל בצבור, או להעמיד אחר תחתם. ומה שכתב מהר"ם ז"ל שכופין בר"ה הוי דווקא או לאו דווקא, ובשאר ימות השנה נמי כופין. והשיב לו מה"ר שלום דדווקא בימים נוראים לבד כופין, שאז דרך כל העולם להתפלל במניין י', אבל בשאר ימות השנה שכמה פעמים רגילים להתפלל יחידי, אין כופין לא לישאר ולא להעמיד אחר תחתיו. **ועוד כתב לו על בני העיר שלפעמים הם צריכים להמתין אחר מניין ולפעמים אין להם מניין י',** אם יכולים לכופף את הבחורים והלומדים שבעיר לילך לבית הכנסת שלהם או לא, כי לפעמים לא יוכלו לשמוע המשא והמתן וגם יבטלו מלימודם. והשיב לו מה"ר שלום דדבר נכון הוא לילך לבית הכנסת של הקהל, כי זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, כי מה שנוהגים הרבנים להתפלל בבתי כנסיות שלהם הם לבדם, היינו דווקא בקהילות גדולות שיש רוב עם ומניין יותר מדי, אבל היכא שאינו כן נכון הוא שילכו להתפלל בבית הכנסת של הציבור, שלא יהו מעכבין הציבור בתפילתן.

אליה רבה סימן נה

(כב) כופין וכו'. כתב בדרשות מהר"ש [סי' תלב] יש לכופף לבחורים וללומדים במקום שאין מנין תדיר, לילך לבית הכנסת של ציבור, אף על פי שיתבטלו מלימודם בשביל זה, דזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. ולא נהגו הרבנים להתפלל בבתי כנסיות לבדם אלא בקהילות גדולות שיש רוב עם ומנין יותר ע"כ [מלבושי יו"ט סק"ב]

במדבר פרישת פינחס פרק כח

- (ד) אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:
- (ח) וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וּכְגִסְכּוֹ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לִיקְנֹק: פ
- (ט) וּבְיָוִם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כֶבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֵנִים סֹלֶת מִנְחָה כְּלֹלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ:
- (י) עֲלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל עֲלֹת הַתְּמִיד וְנִסְכָּה: ס

במדבר פרישת פינחס פרק כח

(כג) מְלֶבֶד עֲלֹת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה:

מרדכי מסכת שבת פרק כל כתבי

[רמז שצח] על מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית זהו טעמו של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר בבקר ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר

בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא [דף לג ב] וטעם זה שמע ר"י בר' יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפא

סעיף א רמ"א

מאחרין יותר לבא לבהכ"נ מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר בבקר (במדבר כח, ד) ואצל שבת נאמר וביום השבת (במדבר כח, ט) דמשמע איחור (מרדכי פרק כ"כ).

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תריד

שאלת על מה שנמצא כתוב במרדכי בפרק כל כתבי וז"ל על מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררים בבקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית זהו טעמו של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר ובתמיד של שחר של שבת לא נאמר בבקר אלא ביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא וטעם זה שמע ר"י בר' יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון ע"כ. וקשיא לך דהך קרא בקרבן מוסף היא בפרשת פינחס ותמיד של שחר של שבת כלול בכלל ימי השבוע דכתיב שנים ליום עולה תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר וגומר.

תשובה - גברא רבה אמר מילתא לא תחיו עליה וזיל קרי ביה רב הוא דהך קרא איירי בקרבן מוסף אלא כוונתו כך כיון דכתיב וביום השבת משמע לשון איחור כדאמרינן וביום השביעי ימול כל היום כשר למילה והכא נמי כתיב ביום צותו וכל היום כשר להקרבה וז"ל הרמב"ם פ"ד ממעשה הקרבנות זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואעפ"כ זריזין מקדימין למצות. וכיון דכתיב בהאי קרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה ארישא דקרא קאי דכתיב וביום השבת דמשמע איחור והוי כאלו כתוב עולת יום שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה. תדע דלא כתיב מלבד עולת הבקר וכ"ת גם בעולת ר"ח לא כתיב אלא על עולת התמיד יעשה מ"מ בעולת שבת שהיא סמוכה לעולת החול הוה ליה למכתב על עולת הבקר דכתיב לעיל מינה אלא ודאי מדלא כתב הכי משמע דסיפיה דקרא ארישא סמיך. ואע"פ שהראתי פנים לטעם המנהג לקיים דברי הראשונים וכ"ש דברי רבינו האי גאון שדבריו דברי קבלה לא תחשוב שאני סובר שמנהג יפה הוא אלא מנהג בלתי הגון אלא ישכים לתפלה בשבת כמו בשאר הימים ואפילו לפי הטעם דביום משמע איחור מ"מ זריזין מקדימין למצות.

ומה שאמרו דבעולת תמיד של שחר נאמר בבקר בבקר שני פעמים היינו אחד בפרשת ואתה תצוה וא' בפרשת פינחס וקשה קצת דכיון שנשנית כל הפרשה כתב נמי בבקר ולא נקרא בבקר אלא בזמן שהם סמוכים ואפשר דהיינו צו את אהרן ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העולה.

ב"ח אורח חיים סימן רפא

ב' ומסדרין הברכות וכו' רק שמוסיפין וביום השבת וכו'. כתב המרדכי בפרק כל כתבי (סי' שצח) מה שנוהגין דבשבת ישנים יותר בשחרית מבחול שמתעוררים בבוקר לבית הכנסת זהו לפי שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר בבקר ובתמיד של שחר של שבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא (לד ע"א) וטעם זה שמע ר"י בר' יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון עכ"ל ומביאו בהגהת שו"ע. ותימה דהלא פסוק וביום השבת אינו נאמר על התמיד אלא על המוסף של שבת, ואפשר דדייק מדכתב קרא גבי מוסף וביום דמשמע איחור אי איתא דגם בשבת היו משכימין לעבודת התמיד כמו בחול אם כן אין כאן איחור דהא סדר העבודה היה תכוף זה אחר זה כדאמרינן (שם לג ע"א) אביי מסדר המערכה וכו' עד ונסכים למוספין ומוספין קודמין לבזיכין וכו' ומביאו לעיל בסימן מ"ח בעל כרחך צריך לומר דלא היו משכימין בשבת לעבודת התמיד כמו בחול וממילא נמשך איחור גם למוסף ולהכי כתב יתורא דקרא וביום השבת לגלות על איחור עבודת התמיד של שבת. ועוד נראה דדיוקו מדכתיב קרא קמי וביום השבת בפרשת תמיד של חול (במדבר כח ד) את הכבש אחד תעשה בבקר ובתר הכי במוסף דפסח כתב קרא

(פסוק כג) מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד ובשבת לא כתב בבקר אלא כתב (פסוק י) עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ואע"ג דבמוסף דראש חודש שאחר מוסף שבת לא כתב קרא (פסוק טו) נמי בבקר אלא על עולת התמיד התם כיון דכתב(פסוק יא) ובראשי חדשיכם ולא כתב וביום ראשי חדשיכם כמו בשבת גלי לן קרא דלא משמע איחור אבל הכא דכתב וביום השבת וגם לא כתב בבקר כמו שכתב גבי תמיד של חול לפניו ותמיד של פסח לאחריו משמע איחור וזהו שכתב המרדכי בבקר בבקר תרתי כלומר דכתב בבקר מקמי הכי ובבקר בתר הכי ובשל שבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת והכי משמע הפשט במהרי"ל הלכות שבת (סי' לז) ועיי"ש דמשמע דעיקר הטעם שלא לבטל שינת שחרית שהוא עונג שבת וקבלה ביד הגאונים סמך וראיה לזה מקרא וביום השבת:

. מגן אברהם סימן רפא סק"ב

הקשו האחרונים הלא פסוק זה בפרשת המוספין כתיב ומנ"ל לאחר תפלת השחר ונדחקו הרבה ואשתמיטתיה דברי התו' בברכות דף כ"ח שכתבו שהמוספין היו נשחטים עם התמיד ונקטרים עמו ע"ש וז"ל של מוספין כל היום הקשה הר"ר שמשון ז"ל דאמרינן פ"ה דזבחים מוספין בשש בזיכין בשבע וכ"ת ה"מ למצוה אבל דיעבד כל יומא נמי זמני' הרי בתמור' משמע שהמוספין היו נשחטין עם התמיד ונקטרין עמו ותו' דהתם מיירי בשב' עכ"ל ונ"ל דט"ס הוא וצ"ל הרי ביומא משמע וכו' והוא שם דף ע' דקי"ל הלכה כר"ע ויליף לה מדכתיב ברגלים מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד וילפינן יה"כ מהם וא"כ היאך אמר מוספין בשש דהא התמיד קרב לכל המאוחר בד' אלא ע"כ דיעבד קאמר דכשר בשש א"כ היאך אמר כל היום וי"ל דמיירי בשבת פי' וההיא דמוספין בשש מיירי בשבת דלא ילפינן מרגלים וה"ה ר"ח ולכן מקריבין בשש אבל באמת כדיעבד מוסף כשר כל היום כדאית' פ"ב דתמורה ודברי מהרש"א בכאן צ"ע וא"כ ה"פ כיון דכתיב במוסף וביום דמשמע איחור כמ"ש רש"י בפסחים רפ"ח א"כ מוספין בשש ואנן מצלינן מוסף אחר שחרית לכן מצוה לאחר שחרית כנ"ל וב"ח כ' עיקר הטעם משום שינה שזהו עונג שבת ואסמכוה אקרא עכ"ל וא"כ בימי החורף ל"ל בה:

בית הבחירה (מאירי) מסכת שבת דף קיח עמוד ב

מצות עונג שבת גדולה עד מאד וענינה הוא לפי ממונו של אדם ולפי מה שרגיל בו בחול והוא שאמרו אפי' דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הרי קיים מצות עונג שבת וכלל הדברים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ובירושלמי אמרו במה מענגו מר אמר בשינה ומר אמר בתלמוד תורה ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בבעל הבית ופירשו בה רבותי שהתלמיד מענגו בתלמוד תורה ובעל הבית בשינה ואני אומר הפך הדברים שהתלמיד ששונה כל ימי השבוע מקיים בשבת עונג שינה שלא יהא שכלו לואה יותר מדאי אבל בעל הבית שמתעסק כל ימות החול בעסקיו ראוי לו להתעסק מעט בשבת בתלמוד תורה דרך עונג והוא שראיתי שם לא ניתנו ימים טובים ושבתות אלא לעסוק בהם בדברי תורה על ידי שהוא טריח בחול ואין לו פנאי ניתנו לו ימים טובים ושבתות לעסוק בהם בדברי תורה ואף במדרש מתן תורה ראיתי בסוף פרשתא תליתאה ר' יוחנן בשם ר' יוסה לא ניתנה שבת אלא לתענוג ר' חגאי בשם ר' שמואל לא ניתנה שבת אלא לתלמוד תורה ולא פליגיין מאן דמר לתענוג אלו תלמידי חכמים שיגעים בתורה כל ימי השבוע ובשבת מתענגים מאן דמר לתלמוד תורה אלו הפועלים שעוסקים במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת באים ומתענגים בתלמוד תורה:

מגן אבות להמאירי ענין כ"ד

בכך. ואף לקצת הגאונים מצינו שהתירו בלילי אשמורות לקום בהם ולהתפלל כבשאר הלילות, ואין כאן חשש המיה שאימת צבור עליהם ולא חשש בטול עונג שבת, שימים אלו לא נתנו אלא להכנעת ושבירת יצר, אלא שהזהירו שלא לעוררם בהקשה על הדלתות מחשש איסור השמעת קול, ואע"פ שאנו מתירין השמעת קול

מגן אבות / מאירי, מנחם בן שלמה / עמוד 165
הודפס מאתר אוצר החכמה

מור וקציעה ס"ו נה

למצות אלא בכלל יש זריז ונפסד הוא, וכ"ש שיש להפלא מאלו מתחסדים במדינה זו שעושין השכמה בכל ש"ק וקורין אותה תפלת וותיקין, שחוטפין ק"ש ותפלה באפלה כאורה (בימות החורף) ימששו, חושך ולא אור נגה עליהם, בחשכה יתהלכו דלא כמר ודלא כמר, לא יצאו י"ח כלל, אינה אלא יוהרא ורוח יתירא (ועיין מ"ש מהרי"ל משם הר"ש רבו. ולר"ת לית הלכתא אפילו כוותיקין), והנהו דרדקי או עתיקי דלא דייקי תלו בוקי סריקי בוותיקי. ואע"ג דחזינן לרבנן קשישי דהוו עבדי הכי, אינהו הוו דייקי טפי וידעי ובקיא טובא לכווני שעתא כהוגן, שכל מעשיהם לשם שמים, אבל לא כל הרוצה לטול את השם יטול. ותמה אני אם לא יצא שכרם בהפסדם, בשתים רעות הנה קוראותם, מתוך שבהולים ונחפזים להשליך משא התפלה, הייטב בעיני ה', בזה ג"כ הפסידו השעה הראויה לתפלה בעת רצון לה' ליראי ה' ולחושבי שמו, ומשם יצאו ופנו לאכילה ושתיה ודברי בטלה, בשעה שהצבור מתפללין, ומראים עצמם פרושים כשפורשים מדרכי צבור. בודאי ראוי למחות בידם מי שספוק בידו וכחו יפה, האידנא דלא אכשור דרי וגברה אגרופה של חנופה.

מור וקציעה >מכון ירושלים< / עמוד, יעקב ישראל בן צבי / עמוד 124
הדפוס מאתר אוצר החכמה

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כג עמוד א

מאן תנא להא דתניא: ביום טוב מאחרין לבוא וממהרין לצאת, ביום הכפורים ממהרין לבוא ומאחרין לצאת, ובשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת - לימא רבי עקיבא, דאית ליה גברא יתירא? - אפילו תימא רבי ישמעאל, דנפיש סידורא דיומא.

רש"י מסכת מגילה דף כג עמוד א

ביום טוב מאחרין לבא - לבית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב, כך מפורש במסכת סופרים [בפרק יח ד].
וממהרין לצאת - משום שמחת יום טוב.
ובשבת ממהרין לבא - שכבר תיקנו הכל מערב שבת, ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין.
וממהרין לצאת - משום עונג שבת.

מסכת סופרים פי"ח ה"ו

ומן הדין הוא לתרגם לעם לנשים ולתינוקות כל סדר וסדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה, וזו היא שאמרו, בשבת מקדימין לבא, כדי לקרות קריאת שמע כוותיקין עם הנץ החמה, ומאחרין לצאת, כדי שישמעו פירוש של הסדר, אבל ביום טוב מאחרין לבא, שהן צריכין לתקן מאכלים של יום טוב, וממהרין לצאת, שאינו מן הדין לפרוש להם, דאמרינן רב לא מוקי אמורא מיומא טבא לחבריה

ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן רפא

סעיף א

גרסינן במגילה [כ"ג.] בשבת ממהרין לבא לבהכ"נ שכבר תקנו הכל מע"ש ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין [רש"י ד"ה ובשבת] וממהרין לצאת משום עונג שבת [שם] ובמס' סופרים [פי"ח הל' ד'] אומר בשבת ממהרין לבא כדי לקרות ק"ש כוותיקין ומאחרין לצאת כדי שישמעו פירוש של הסדר כלומר פרשה של הסדרה ולפ"ז יש להתפלא על רבינו הרמ"א שכתב בסי' זה ונוהגים שבשבת מאחרים יותר לבא לבהכ"נ מבחול משום דבתמיד של חול כתיב [במדבר כח, ד] בבוקר ואצל שבת נאמר [שם] וביום השבת דמשמע איחור עכ"ל וזהו כנגד הגמ' והמסכת סופרים ואולי ס"ל דזה שאמרו ממהרים לבא אינו על כנגד ימי החול דלא הזכיר בגמ' ימי החול אלא כנגד יו"ט שאומר שם מאחרין לבא משום דצריך להכין לסעודת יו"ט כנגד זה אמר דבשבת ממהרין לבא כלומר יותר מביו"ט אבל כנגד ימי החול מאחרין וזה שכתב הטעם מהא דכתיב וביום השבת הוא רמז בעלמא דהא במוספין כתיב אלא משום דכתיב על עולת התמיד דמשמע סמוכים זל"ז ועיקר הטעם משום דבשבת ישינים יותר מבימות החול וכן הוא במקור הדין במרדכי פ' כל כתבי ע"ש משום דשינה בשבת תענוג